

ANBLADET

Nr 108

ISSN 0280-0993

JUNI 2014

Organ för
NORRTÄLJE SLÄKTFORSKARFÖRENING

Trevlig sommar till alla läsare!

Årsmötet i februari samlade 32 medlemmar trots att OS-finalen i ishockey mellan Sverige och Canada pågick samtidigt. Läs mer om årsmötet på sista sidan.

Bo Lindberg, f. d. överläkare på förlossningsavdelningen vid Akademiska sjukhuset i Uppsala gästade Norrtälje i april och föreläste om död i barnsbörd. 32 personer hade hörsammat inbjudan däribland flera från den speciellt inbjudna Vätö hembygdsförening. Ett sammandrag av föreläsningen hittar du på sidan 10-11.

Anbladet utkommer med 3 nummer per år och utges av Norrtälje Släktforskarförening.

Tidningens adress: Box 280,
761 23 Norrtälje.

Hemsida: www.norrtelje-sff.se

Webmaster: Björn Bergström
webmaster@norrtelje-sff.se

Redaktör och ansvarig utgivare:
Urban Johansson

Tidningen ingår i NSFF:s medlemsavgift, f. n. 175 kr/år.

Bankgiro: 459-5724

Manus och idéer till artiklar kan insändas till tidningen under ovanstående adress. Artiklar och citat ur tidningen får användas efter angivande av källan.

Helårsprenumeration: 100 kr.

Enstaka exemplar av tidigare nummer kan köpas för 30 kr/st.

I NSFF:s styrelse ingår:

Ordf. Urban Johansson

Grovstaväg. 25, 761 93 Norrtälje

Tel: 070-692 48 36

Kassör Sven-Olof Gahnström

Stockholmsv. 24B, 761 43 Norrtälje

Tel: 0176-124 56

v. ordf. Sven Mohlne

Åkerö Västergården 116,

761 94 Norrtälje, Tel: 0176-414 90

Sekr. Willy Menander

Asplundsv. 18, 760 10 Bergshamra

Tel: 0176-261 255

Klubbmäst. Birgit Söderman

Malsta-Ekebyv. 82, 761 71 Norrtälje.

Tel: 0176-228 081

Suppl. Thomas Malmström

Rögården 5, 761 30 Norrtälje

Tel: 0176-224 626

Suppl. Ann-Marie Alfredsson

Grovstaväg. 25, 761 93 Norrtälje

Tel: 0176-266 280

Ordföranden har ordet

Årsmötet är nu sedan länge avklarat och föreningens styrelse har fått många värdefulla tips och synpunkter för verksamhetsåret 2014. En stramare budget är också lagd och styrelsen skall försöka spara in på portavgifter så att den negativa ekonomiska trenden kan brytas mot en bokslut i balans.

Vad vi dock inte vill spara in på är verksamheten. En omväxlande och för medlemmarna intressant och lockande utbud av aktiviteter är ett måste för vi skall behålla de medlemmar vi har och locka flera till vår förening.

För det arbetet krävs också aktiva medlemmar som kommer med synpunkter, inte bara på årsmötet, utan också tiden däremellan. Tveka således inte att kontakta någon styrelsemedlem om du har tips för föreningens verksamhet!

Urban Johansson

Bra sagt!

En fattig saknar mycket, en girig allt.

Publius Syrus

Sparande är en väldigt god sak. Särskilt när ens föräldrar har gjort det åt en.

Winston Churchill

En dumbom och hans pengar blir snart skilda å.

Engelskt ordspråk

Alla stora hovmän följer alltid två maximer - att hålla god min och att aldrig hålla sitt ord.

Jonathan Swift

Man må säga vad man vill om ett syndigt leverne, men det är allmänbildande.

Hjalmar Bergman

Efterlysningar

Jag söker alla tillgängliga uppgifter gällande **Erik Vilhelm Boije af Gennäs och hans fru.**

Erik dog, enligt Elgenstiernas Ättartavlor, på sin egendom Över-Näs i Roslagsbro socken den 13/8 1889. Enligt samma källa var ha gift med Edla albertina Vilhelmina Grundelstierna, död i Roslagsbro prästgård den 20/2 1889. Hon var född på Olhamra i Vallentuna socken.

Av speciellt intresse är uppgifter gällande deras liv i Roslagsbro, uppgifter om gravplatser samt om egendomen Över-Näs.

I byn Över-Näs träffade vi bybor som påstod att det inte fanns någon enskild gård som hette Över-Näs utan att det var själva byn som hette så. Denna skulle ha bestått av tre gårdar. Om så var fallet, finns det uppgifter om vilken gård Erik bodde på?

Mycket tacksam för svar till
Christer Boije af Gennäs
Hallonnäsgränd 3A, 12
002 10 Helsingfors
Finland
tel: +358 500 212 061
e-post: christer.boije@kolumbus.fi

Från kathy Meade i Chicago har Anbladet nåtts av en efterlysning. Jag översätter hennes brev och hoppas att någon kan hjälpa henne tillrätta.

Hon söker anfäder till **Karl Johan Holmgren**, som gifte sig med Hilma Berglund i Meridian, Connecticut. Vill gärna vet var de har bott oi Sverige ch om de har några levande släktingar.

Av andra forskare har följande framkommit om Karl Johans personuppgifter. Hans far var troligen (H)Alvar Marcellius f. 1894-09-29 i Boda, Edebo. Alvar, med Roslagsstavnung Halvar, emigrerade till USA 1913-04-02. Det finns en viss osäkerhet här, men kanske någon har några ledtrådar.

Hälsningar från Kathy Meade

e-post: kathymeaderesearch@gmail.com
adress: Chicago, IL 60614
USA

Försommarutflykten till Vätö

En vidunderligt skön försommar dag träffades medlemmar från Vätö hembygdsförening och Norrtälje Släktforskarförening i Vätö Folkets Hus. Trots det vackra vädret och semifinalen mellan Sverige och Ryssland i VM-hockeyn, så mötte ett fyrtiotal personer upp till en mycket trevlig och givande dag för utbyte av erfarenheter mellan våra två föreningar.

Vätöföreningens ordförande Claes Lund inledde med att berätta om föreningens mångfacetterade verksamhet, varefter Ann-Marie Alfredsson från Norrtälje stadsarkiv informerade om den rika arkivskatt som finns på detta arkiv och vilken övrig service man som forskare kan få där.

Urban Johansson från släktforskarföreningen och Kenneth Lundgren från Vätö hembygdsförening gav ytterligare information om våra två föreningar.

Anbladet återkommer i höst med ett fylligare reportage.

Båda föreningarna presenterade sina skrifter och åtminstone några bytte ägare under dagens lopp.

Stadsarkivarie Ann-Marie Alfredsson berättar om Vätö-material på stadsarkivet.

På tapeten

Årets släktforskar dagar går av stapeln i Karlstad den 30-31 augusti.

Mer information hittar du på www.sfd2014.se

Riksförbundets verksamhetsberättelse 2013

Av verksamhetsberättelsen framgår att 173 medlemsorganisationer är anslutna till förbundet. Under 2013 tillkom tre föreningar, medan Dalarnas Släktforskarförbundet med 7 delföreningar lämnat förbundet. 97 av de anslutna föreningarna har samma eller ökat sina medlemsantal medan 76 föreningar tappat medlemmar.

Förbundets ekonomi visar ett minus på 0,8 miljoner kr, vilket är betydligt mindre än de 1,5 mkr, som man budgeterat med. Rötterbokhandeln med framför allt dödsboken och de nya handböckerna är förbundets viktigaste inkomstkälla och kanal för medlemservice.

Emigrantinstitutets fortsatta öde

I förra numret av Anbladet redogjorde jag för Emigrantinstitutets besvärliga läge med en ekonomi i fritt fall. Ingen lösning är ännu i sikte. Läs gärna Ulf Beijboms debattinlägg i Släkthistoriskt Forum nr 1/2014. Den stora frågan är ju hur de värdefulla samlingarna skall bevaras och tillgängliggöras för framtiden.

Ortnamnen Lohärad och Loskälva?

Jag fick en fråga om ovanstående namn, eftersom jag på min hemsida har publicerat en artikel om ortnamn i Roslagen. Säkert är det många som tänker sig att namnen har med rovdjuret att göra, men jag kom fram till följande:

”Lo” betyder lund eller offerlund (men kan tydligen också betyda sank äng) och ”Lohärad” betyder därför av allt att döma bygden kring offerlundens.

Namnet har förr skrivits på många olika sätt: loarn, loherats kirkia (1409), loharidz sokn (1410), loheredz socken (1561). Härad i olika stavningar betyder alltså hembygd.

”Loskälva”: lo = lund – offerlund, medan ”skälva” (skialf) betyder säte eller gård (enligt Fr. Löffler: Svänska ortnamn på skialf).

På min hemsida ser man hur man tyder många av ortnamnen i vår bygd. Adressen är www.paroll.dinstudio.se.

Du som har frågor om våra ortnamn är välkommen att skicka mig ett par rader. (Min e-postadress finns på hemsidan.)

Roland Palmquist

En upplysning rörande Singö

I Anbladet nr 101 hade Björn Hagelin en artikel införd med titeln *Genvägar till Singö*. Artikelns behandlade bl a Brita Andersdotters i Österboda anor.

Björn beklagar att han inte fått några reaktioner på sin artikel och undrar om detta kan bero på att han i sin underskrift angav en felaktig e-postadress.

Den som vill kontakta Björn rörande Brita Andersdotters anor kan göra detta på nedanstående korrekta adress:

bhagelin1@gmail.com

MANUS TILL ANBLADET EMOTTAGES MED

TACKSAMHET!

Ingen ny litteratur har anmälts till detta nummer, varför redaktören får återkomma i höst med ny litteratur.

Visitkortet gör entré

I Släkthistoriskt Forum nr 2 2014 finns en intressant genomgång av fotografins historia från enkla titthålskameror under 1700-talet till 1860-talets porträttfotografering. Huvuddragen summeras nedan.

År 1839 presenterades den första "dagerrotypin" för världen. Denna teknik gav möjlighet att framställa beständiga bilder på kopparplåtar överdragna med silver. I Sverige åkte fotografer omkring på 1840-50-talen och tog bilder och sålde, samtidigt som de mot betalning förevisade den nya tekniken.

Först mot slutet av 1850-talet började fotograferna öppna fasta ateljéer i städerna. Dagerrotypierna blev dock ingen stor framgång delvis beroende på att de var så känsliga. De bestod av lösa partiklar av silverjodid och kopparplåtens silverskikt måste därför skyddas för att inte oxidera och bli helst svarta. Den framställda bilden gick heller inte att framställa i flera exemplar.

En smärre revolution inom fotografien var därför britten Talbots uppfinning då han lyckades skapa en negativ bild som kunde framkallas på papper och reproduceras hur många gånger som helst. Talbot marknadsförde inte sin teknik på samma sätt som dagerrotypisterna och hans landvinning kom därför att falla i skymundan under fotografins första decennier.

Porträttfotografiets popularitet kom därför att grundas på ytterligare en annan teknik. Den s. k. våtkollodiummetoden utvecklad av britten F. S. Archer i början av 1850-talet möjliggjorde mångfaldigande av pappersfotografier från ett negativ av glas. Den nya tekniken minskade exponeringstiden betydligt, och särskilda visitkortskameror med flera objektiv rationaliserade tillverkningen av porträtten ytterligare. I Sverige lanserades detta nya porträttformatet under hösten 1860.

Visitkortet gjorde omedelbar succé. Att gå till fotografen blev mycket billigare och framför allt blev papperskopior så billiga att kunden kunde göra många kopior för att dela ut till vänner och bekanta. I huvudsak var det ändå personer ur de högre klasserna som lät fotografera sig under 1860-talet.

U.J.

PRESSGRANNAR

För dig som skriver och ger ut egna publikationer finns en skrift om upphovsrätt, som reder ut många frågetecken kring denna viktiga fråga.

I Släkthistoriskt Forum nr 1/2014 presenteras skriften och författaren Göran Fagerström. Skriften heter *En liten bok om upphovsrätt för dig som skriver och ger ut* och finns att köpa på Rötterbokhandeln.

Boken behandlar fotografier, brev och information som man kan hitta på Internet.

Koleran kom till Sverige 1834

I Släkthistoriskt Forum nr 1/2014 finns också en intressant artikel av Eva Langlet som handlar om kolerans härjningar i Europa under 1800-talet.

Först med epidemin 1834 i Sverige kommer den "riktiga" koleran till vårt land. Före 1834 benämnde man i Sverige de flesta magsjukdomar som yttrade sig i diarré och kräkningar för kolera. När vårt land drabbades av den "riktiga" koleran 1834 kallades denna sjukdom för den asiatiska koleran för att skilja den från de övriga magsjukdomarna.

Epidemin 1834 startade i augusti och nådde sin kulmen i september. I början av 1835 hade sjukdomen helt upphört. Under Stockholms svarta vecka kring den 11 september dog över 200 personer varje dag.

Kunskapen om koleran i Indien fanns i Europa sedan länge, men man trodde att den skulle hålla sig där. Kring 1817 började sjukdomen sprida sig, troligen pga att bakterien ändrade karaktär och för att många pilgrimer och soldater färdades i trakterna. Sjukdomen spred sig med dessa människor, först till Arabiska halvön till Kina och sedan över Kaukasus för att 1830 drabba Moskva.

Genom att det var oroliga tider i Europa vid denna tid, var många soldater i rörelse vilket bidrog till ett snabbt spridningsförlopp. Sjukdomen drabbade Europa 1831, 1832 och 1833 utan att Sverige drabbades, men 1834 gick det inte längre. I augusti insjuknade en man i stadsdelen Majorna i Göteborg. Koleran spred sig snabbt över hela staden och vidare uppför Göta älv.

Ett resande teatersällskap tog sjukdomen med sig till Jönköping, som kom att drabbas ovanligt hårt av epidemin. Till Stockholm kom farsoten i mitten av augusti. Patienterna fick stora vattenaktiga kräkningar och diarréer samt kramper i ben och fötter. Döden kunde inträffa efter 6-8 timmar. Läkarna som inte visste något om bakterier förrän i mitten av århundradet, ordinerade åderlåtning och behandling med blodiglar.

U.J.

Kända och okända bruk

Bruken i Norrtälje kommun var temat för kvällen då NSFF träffades i IOGT-NTO-lokalen i Västernäs, Vaddö, onsdagen den 12 mars. Inga Gustavsson med medarbetare stod för arrangemangen, som vanligt på ett utmärkt sätt. Inte bara kaffe med dopp serverades utan också trevlig musik av gruppen Kallmars dvs Kalle Arvidson, dragspel och Ingemar Svärth, gitarr.

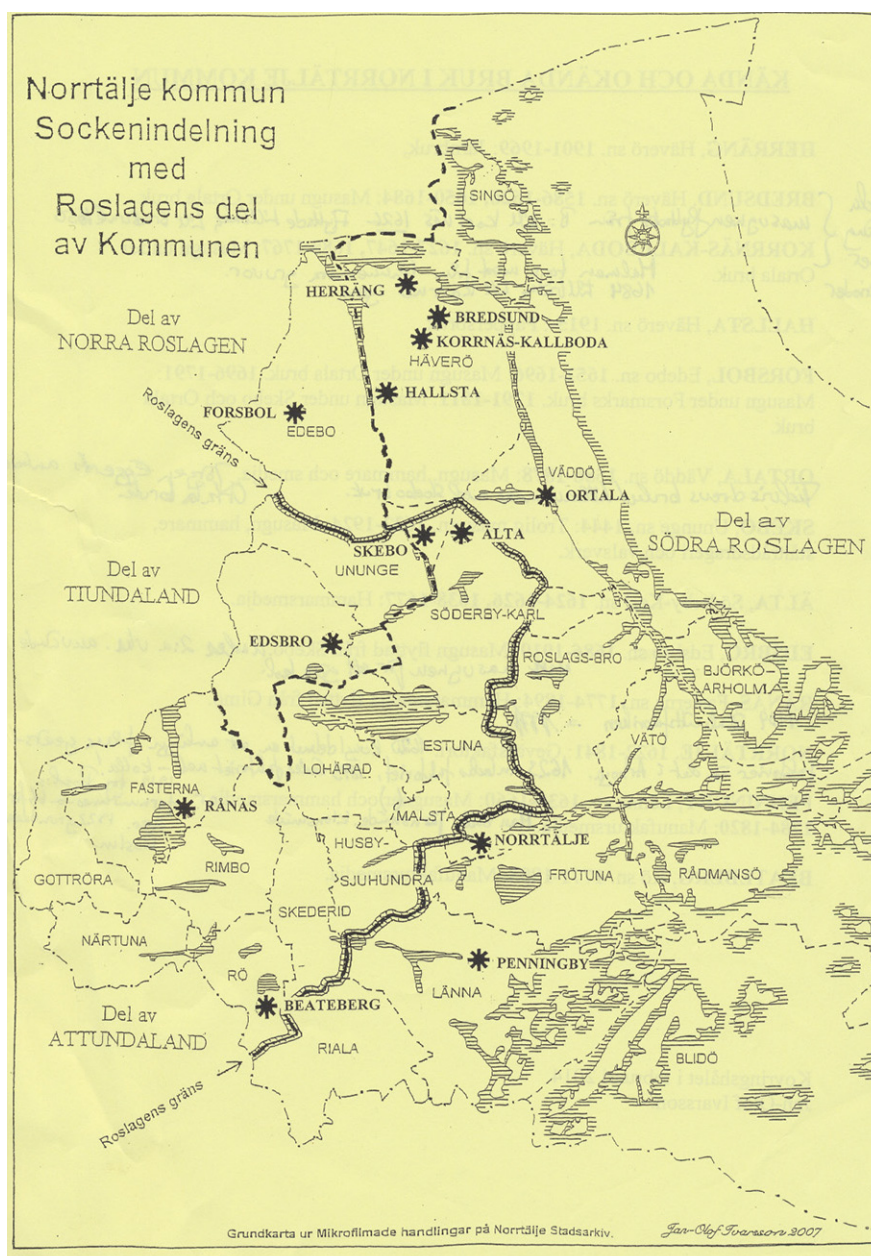
Jan-Olof Ivarsson berättade om inte mindre än 13 mer och mindre kända bruk i Norrtälje kommun. Här följer ett kort sammandrag. Den som vill veta mer om något speciellt bruk kan ta kontakt med Jan-Olof för ytterligare information.

Herräng, Häverö sn. 1901-1969: Järnbruk
Bredsund, Häverö sn. 1586-1626, 1650-1684: Masugn under Ortala bruk

Vid vattendraget söder om Bredsundsviken låg ortens första bruksrörelse, som i två perioder var i drift. Masugnen uppfördes troligen av Jörgen Eggertz samtidigt som Ortala bruk byggdes. 1626 flyttades masugnen till Kornäs-Kallboda för att 1650 återuppföras i Bredsund på nytt.

Kornäs-Kallboda, Häverö sn. 1627-1647, 1685-1767: Masugn under Ortala bruk
Också denna masugn var i drift i två perioder. 1627 flyttades den hit från Bredsund av arrendator Henrik Lemmens vid Ortala bruk. Malmen togs från Kuggvass och Dannemora gruvor. Tackjärnet fraktades med båt till Ortala bruk. 1647 brann masugnen ned och flyttades åter till Bredsund. 1685 flyttades den så för andra gången från Bredsund av Jonas Bure och Jacob Leijel.

Hallsta, Häverö sn. 1915- : Pappersbruk

Bruk i Norrtälje kommun

Jan-Olov delar med sig av sina stora kunskaper om bruken i Norrtälje kommun. Foto: U.J.

Forbol, Edebo sn. 1652-1696: Masugn under Ortala bruk. 1696-1791: Masugn under Forsmarks bruk. 1791-1811: Masugn under skebo och Ortala bruk.

Ortala, Väddö sn. 1586-1878: Masugn, hammare och smedja. 1647-1682 omfattade grevskapet Ortala Lyhundra härad, Väddö, Häverö, Bro, Vätö, Frötuna och Länna socknar samt Norrtälje stad och innehades 1647-51 av greve Lennardt Torstensson och 1651-81 av greve Anders Torstensson.

Skebo, Ununge sn. 1444: Trolig masugn. 1622-1924: Masugn, hammare, stålträdsdrageri och valsverk.

Älta, Söderby-Karls sn. 1624-1626, 1638-1677: Hammarsmedja

Edsbro, Edsbro sn. 1686-1919: Masugn flyttad från Skebo.

Rånäs, Fasterna sn. 1774-1894: Hammarsmedja flyttad från Gimo.

Norrtälje stad. 1622-1841: Gevärsfaktori

Penningby, Länna sn. 1630-1660: Masugn och hammarsmedjor, 1784-1820: Manufakturmedja

Beateberg, Rö sn. 1771-1808: Manufakturmedja

Bilden nedan.

Kalle Arvidson, dragspel och Ingemar Svärth, gitarr stod för kvällens underhållning, vilket också bidrog till trevnaden. Foto: U.J.

Barnmorskeverktyg

På föredraget om död i barnsbörd i april träffade undertecknad Erling Petrusson i Kornsta, Häverö sn, som berättade att han i sin ägo hade en del barnmorskeverktyg efter Anna Mattsdotter. Anna var 1:a hustru till Erlings morfar båtsmannen Per Andersson Örn vid Örvik-Mörte rote i Häverö./U.J.

Ovan Erling med barnmorsketången, som man bl a använde för att dra ut barn som inte kom ut naturligt. Ovan t.h. glimmlampor som användes för att bota hudutslag. Ström kopplades till elektroderna t.v. varvid en elektrisk ström passerade ett vacuumrör. Det ljus som då bildades förmodades bota olika former av hudförändringar. Bilden nedan t. h. visar en sax för att klippa isär döda barn och en krok för att dra ut barnet ur modern.

Frasses frågespalt

Fråga: Jag undrar om Frasse kan ge mig ett begripligt svar på en underlig händelse härförleden, som jag tvivelsutan har funderat på i många dagar.

Jag blev underkunnig om att det brann i skogen utanför mitt enkla käll och kontaktade därför brandkåren på orten för att anmäla denna händelse. Brandsoldaten som svarte i telefonen frågade då: har ni släkt? Jag blev så konfunderad att jag tappade luren tillbaka i klykan. Vad har släkttforskning att göra med en skogsbrand?

Undrande kranskötare

Svara: Kära undrande kranskötare. Hans fråga är mer av semaforiskt slag än konkret brandteknisk. Fundera inte mer på innebörden utan gå ut och släck!

Glöm inte bort att då och då gå in på NSFF:s hemsida.

Där finns många värdefulla register där du kan söka efter dina anförder.

www.norrtelje-sff.se

Du hittar också reportage och foton från föreningens olika arrangemang.

Där kan du också se vilken litteratur föreningen givit ut som du kan berika ditt bibliotek med.

Har du flyttat? Glöm inte att anmäla din nya adress!

Bilden

Under vinjetten Bilden kommer Anbladet nu att publicera gamla och nya fotografier som har någon form av historia att berätta. Läsekretsen inbjuds att skicka in bilder med information om händelser, personer på bilden, ungefärlig tidpunkt etc. för publicering.

Först ut är en bild av en märkelig ”stenbumling” vars funktion ännu är höljd i dunkel. Den som har en mening om vad föremålet har använts till ombeds att ta kontakt med Anbladets redaktion. Uppslaget till artikeln kommer från Percy Andersson, Norrtälje och fotona är tagna av Curt Lundblad, Norrtälje.

Den märkliga stenen hittades i vattnet nedanför skärgårdshemmanet *Fiskarudden i Länna socken*. De båda bröderna Natanael (1870-1958) och Elias (1867-1943) Österman, som brukade hemmanet *Fiskarudden* fann den stora stenkaveln då de skulle bygga en brygga nere vid sjön. Stenens mått är 140 cm lång, 35 cm i diameter vid ändarna och 40 cm i mitten där den är som bredast. I vardera ändarna finns dessutom ett 10 cm runt borrhål med en diameter på 5 cm. Fyndet gjordes kring sekel-skiftet 1800/1900.

Mangårdsbyggnaden till Fiskarudden.

Till brödraskaran hörde också Enok Österman (1873-1964) samt trädgårdsmästaren E Bernhard Sandén (1871-1952).

I övervakningen på *Fiskarudden* höll Länna Östra Missionsförsamling sina möten tills Natanael lät stycka av en tomt på andra sidan *Furusundsvägen* där man 1891 uppförde ett bönhus för församlingen.

Efter Natanael och Elias brukades *Fiskarudden* av Natanaels söner Sigurd och Georg.

Vilken funktion kan denna märkliga sten ha haft? Hör gärna av er med tänkbara teorier.

Via *Fiskaruddens* brygga gick en segelled från *Edsviken* in till *Penningby kvarn* och samma väg forslades också malm från *Utö gruvor* till *Penningby masugn*. Malmen måste då ha lastats om för den sista biten fram till *masugnen*.

Percy Andersson och artikelförfattaren nere vid platsen där stenen hittades. Till vänster i bild går kanalen ut till Edsviken och till höger den tidigare segelbara leden in till kvarn och masugn.

Gå nu igenom album och byrålådor på jakt efter något intressant foto att publicera i nästa Anblad.

U.J.

Död i barnsbörd

Föredrag om mödradöd i kyrkböcker och andra arkiv av Bo Lindberg den 10 april 2014 på Norrtälje stadsbibliotek.

Bo är född 1935 och legitimerad läkare, docent vid Uppsala universitet och tidigare överläkare i obstetrik och gynekologi vid Akademiska sjukhuset. Han har varit redaktör för Uppsala medicinhistoriska förenings årsbok i många år.

Mödradödlighet definieras som död under graviditet och förlossning och inom 42 dagar efter förlossningen. Varje år dör en halv miljon kvinnor i världen i komplikationer till graviditet och förlossning, framför allt i Afrika (med reservation för osäker statistik). Det motsvarar att tre fullastade Jumbo Jet kraschar varje dag, året runt. Upp till 80 procent av alla dödsfall skulle kunna förhindras med ganska enkla åtgärder, som till exempel tillgång till rent vatten, bättre hygien och framför allt utbildade barnmorskor.

Mödradödlighet kan indelas i direkta obstetriska orsaker och indirekta. Två tredjedelar beror på direkta obstetriska orsaker såsom svåra förlossningar, havandeskapsförgiftningar, blödningar och barnsängsfeber. En tredjedel beror på indirekta orsaker som olyckor och sjukdomar. FN:s femte millenniemål är att reducera mödradödligheten med två tredjedelar före år 2015. Det är mycket svårt att mäta mödradödlighet eftersom många inte registreras när förlossningen sker i hemmet. Så många som 30 procent dör på grund av osäkra aborter. Under 1500-talet i London dog 2 300 kvinnor per 100 000 förlossningar. Även i Sverige var mödradödligheten förr mycket hög. 1750 dog 900 per 100 000 förlossningar. Många har nuförtiden arbetat många år på en förlossningsavdelning utan att ha varit med om att en mor dött.

Sex mödrar dog på sex veckor i april och maj på Akademiska sjukhuset 1932, fyra av barnsängsfeber och en vardera av hjärnblödning och blodpropp. Under en period låg fyra döende mödrar samtidigt på den lilla avdelningen. Medicinalstyrelsen riktade skarp kritik mot sjukhuset för de bristfälliga lokalerna och bemanningen, vilket så småningom ledde till att en ny kvinnoklinik byggdes.

Barnsängsfebern var ovanlig vid hemförlossningar, som dominerade fram till början av 1900-talet. Ett undantag var Stockholm där en hel del förlossningar skedde på Allmänna BB som inrättades 1775 för att ta hand om de fattigaste, ogifta kvinnorna. Den första epidemin av barnsängsfeber i Sverige bröt ut 1777 på Allmänna BB då var femte kvinna dog.

Läkarna spekulerade i om barnsängsfeber berodde på miasma eller dålig luft – bakterier var inte kända på den tiden. Den ungerske läkaren Ignaz Semmelweiss in-

förde 1847 strikta regler för att hindra smittspridning. Dödligheten i barnsängsfeber sjönk från 11,4 per 1 000 1847 till 1,3 per 1 000 1848. Hans idéer mottogs med stor skepsis och slog igenom först på 1870-talet. Att risken inte var över visar de fall som inträffade 1932 på Akademiska sjukhuset. Risken för barnsängsfeber finns alltid!

Ulf Högberg har undersökt sju församlingar i Sverige från 1750-talet och framåt och visat att en kvinna på 14 dag i samband med barnafödande på 1800-talet. Mödradödligheten svarade för 40-45 % av alla dödsfall för kvinnor i barnafödande åldrar på den tiden. Från år 1749 till 1900 dog 80 000 kvinnor i Sverige i samband med förlossning. Det är stora skillnader i mödradödlighet mellan olika församlingar på grund av skillnader i socioekonomiska förhållanden. I Rautas församling i Finska Österbotten dog 24 kvinnor per 1 000 levande födda barn. Denna extremt höga dödlighet berodde på att fattigdomen bland befolkningen var stor enligt historikern Ulla-Britt Lithell.

Vätö församling i Roslagen skiljer sig mycket från Finlands fattigbygder. Svälten var aldrig lika svår eftersom fisket och sjöfågelägg alltid fanns om skörden slog fel. Tillsammans med läkaren Kjell Bjerver har jag undersökt hur många mödrar som dött i samband med förlossningen och 42 dagar från 1652 till 1903. För varje kvinna mellan 15 och 50 år som dött har vi gått tillbaka till födelseboken för att se om hon fött barn inom en 42-dagarsperiod.

Under perioden 1652 till 1903 var det 8 502 förlossningar i Vätö församling. 59 kvinnor dog i samband med förlossningen. Det motsvarar ungefär 700 på 100 000 förlossningar mot 6-7 per 100 000 i Sverige nu. Tvillingförlossningar var mycket farligare. Det föddes 129 tvillingpar under den här perioden. Åtta mödrar dog, vilket ger en dödlighet på 6 200 per 100 000 tvillingförlossningar. Det var således 10 gånger högre risk att dö efter en tvillingförlossning än vid enkelbörd.

De barn som blev moderlösa löpte en mycket hög risk att själva dö. Ulf Högberg har också undersökt hur det gick för barnen. Om modern dött vid förlossningen överlevde endast 1,6 % av levande födda barn till fem år och av syskon under 1 år överlevde bara 3 % till fem år. Av barn i åldern 1 till 5 år överlevde bara 13 % till femårsdagen medan barn, som var äldre än 5 år när mamman dog, klarade sig bättre och 94 % levde fem år senare.

Mödradödligheten var en katastrof för familjen och ett stort problem för samhället i gångna tider. Så är det än idag i många länder i världen och även i Sverige för den drabbade familjen. Författarinnan Elin Wägner, som själv förlorade sin mor när hon var två år, skriver

i en bok som heter Korpungen och jag från 1930: När snön smälter bort om vintern från ett vetefält, är det som när ens mor dör när man är liten. Sen finnes inget skydd mot de hårda frostnätterna.

Bo Lindberg

Efter föredraget bjöd NSFF på frukt och dricka. Då fick åhörarna också tillfälle att ställa frågor till föredragshållaren. I mitten Bo Lindberg.

Foto: U. J.

Kurs om kartor

På årsmötet i februari framfördes önskemål om en kurs i hur man söker efter kartor i Lantmäteriets databaser och om hur man behandlar dessa för sin egen forskning.

Antalet intresserade blev så stort att det blev två grupper, som träffades 2 gånger vardera. Kursledare var Sven-Olof Gahnström, som med hjälp av ett pedagogiskt bildspel ledde oss fram i sökning och bildbehandling.

Med hjälp av programmet Screenhunter fick vi lära oss hur man klipper och klistrar Lantmäteriets kartor för att spara dessa i sin egen dator.

Tråkigt nog förekom en del datastrul i samband med Medborgarskolans datorer. Program som vi behövde gick inte att ladda ner och uppkopplingen till Internet kärvade en del.

I stort sett fick Sven-Olof ända fram det han tänkt sig att visa. Frågor i samband med kursen besvaras också direkt av kursledaren.

U.J.

Jourhavande släktforskare

Norrtälje Släktforskarförening driver sedan ett år tillbaka ett projekt med släktforskarhjälp på Norrtälje stadsarkiv.

Huvudsakligen rör det sig om hjälp till rena nybörjare som vill komma igång med sin forskning.

Hjälpen ges onsdagar mellan kl. 10 - 12, men bara efter direkt bokning hos stadsarkivets personal. Projektet har rönt rätt stor framgång och uppskattas av nybörjare som vill komma igång med sin forskning.

Hittills har Urban Johansson och Sven-Olof Gahnström ställt upp som jourhavande, men vi skulle behöva ett par till som kan ställa upp om vi inte kan.

Därför vädjar vi nu till medlemmar som bor i Norrtälje. Hör av er till Urban Johansson om ni kan hjälpa till någon gång då och då!

Har du tips på artiklar eller notiser till Anbladet?

Hör av dig till redaktionen!

Årsmötet 2014

Söndagen den 23 februari samlades glädjande nog - Sverige-Canada spelade hockeyfinal samtidigt, 32 personer i IOGT-lokalen i Norrtälje för att överlägga om det gångna och det innevarande årets verksamhet för Norrtälje Släktforskarförening.

Föreningen gick med ett underskott på ca 15 000 kronor 2013, så kassören Sven-Olof Gahnström anbefalldes ökad sparsamhet för att i inte ekonomin inom några år skall bli fullständigt dränerad. Sven-Olof arbetar nu för att få in så många epostadresser som möjligt, för att vissa utskick skall kunna göras via e-post. Styrelsen beviljades ansvarsfrihet för det gångna året.

En rätt stor revidering av stadgarna antogs också, vilket medför att det i nästa år inte kommer att finnas några suppleanter utan endast ordinarie styrelseledmöter. Minst fyra ledamöter måste vara närvarande för att styrelsen skall vara beslutsmässig och då måste alla vara eniga om besluten. Då fler ledamöter är närvarande på styrelseledmöterna kan beslut fattas efter omröstning.

En ny ledamot invaldes i styrelsen, nämligen Thomas Malmström. Han satt tidigare i valberedningen. En ledamot fattas i denna beredning och styrelsen fick i uppdrag att under året få fram ytterligare en person till denna syssla. Om någon läsare är intresserad av detta uppdrag så hör av er till styrelsen.

Thomas Malmström är välkommen i styrelsen. Han är också ledamot i styrelserna för Roslagens Fornminnesförening, Nordströmska Stiftelsen och Föreningen Sjuhundraleden. Foto: U. J.

Föreningsaktiviteterna under 2014 tilldrog sig stort intresse. Styrelsens förslag diskuterades ingående och nya uppslag från årsmötesdeltagarna ventilerades. Bland annat framfördes önskemål om en studiecirkel 2-3 gånger om Lantmäteriets kartor; hur man söker i databaserna, tar hem och behandlar dessa. Sven-Olof, som arbetat mycket med kartor ställer upp som kursledare.

En mingelträff med korta 15-minutersanföranden kommer också att genomföras. Styrelsen väddar till föreningens medlemmar att höra av sig om medverkan. Alla har vi något att berätta om från vår egen forskning, som också kan vara lärorikt för att andra att få ta del av.

Vidare har vi ett par föredragshållare på lut, varav den ena är Bo Lindberg från Uppsala som forskat i mödradödligheten i Vätö församling under tiden 1652-1903.

Förslag framfördes också om samarbete med Föreningen Norden om estniska flyktingar samt ett föredrag om det stora inflödet av flyktingar till Sverige under det Stora Nordiska kriget 1700-1721.

Uppslag till aktiviteter råder det således ingen brist på. Styrelsen skall nu arbeta vidare med dessa förslag, som också måste rymmas inom föreningens ekonomiska ramar.

Efter årsmötesförhandlingarna underhölls årsmötesdeltagarna av Eva Lindahl, som framförde egna visor till gitarr.

Ett lotteri bättrade på föreningens finanser till viss del. Styrelsen tar gärna emot saker och ting som kan användas som lotterivinster. Kaffe och tårta avslutade hela evenemanget.

Ett stort tack till alla er som deltog i årsmötet!

Eva Lindahls egna texter är både humoristiska och tänkvärda. Det var andra gången hon besökte vårt årsmöte.